

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

«СТАТИСТИКА – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 3

Частина II

**Одеса
2017**

РІВЕНЬ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Мазур Н. В.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студент, кафедра статистики,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Мазур Н. В., Ольвінська Ю. О. Рівень людського розвитку в Одеській області. У статті розглянуто теоретичні положення людського розвитку. Досліджено рівень людського розвитку в Одеській області та запропоновано напрями його підвищення.

Ключові слова: людський розвиток, людський потенціал, індекс людського розвитку.

Мазур Н. В., Ольвинская Ю. О. Уровень человеческого развития в Одесской области. В статье рассмотрены теоретические положения человеческого развития. Проанализирован уровень человеческого развития в Одесской области и предложены направления его повышения.

Ключевые слова: развитие общества, человеческий потенциал, индекс человеческого развития.

Mazur N.V., Olvinskaya J. O. The level of human development in the Odessa region. In the article theoretical positions of human development are considered. The level of human development in the Odessa region has been analyzed and directions for its improvement have been suggested.

Keywords: development of society, human potential, human development index.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Мазур, Н. В. Рівень людського розвитку в Одеській області [Текст] / Н. В. Мазур, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2017. – С. 141 – 146.

Постановка проблеми. Для будь-якої країни сталий розвиток означає систему взаємоузгоджених соціальних, економічних, природоохоронних, управлінських заходів, які сформовані на засадах довіри, партнерства, солідарності, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток. Тому дослідження умов людського розвитку в контексті системи формування доходів дозволяє зрозуміти витоки проблем розвитку людського потенці-

алу та доповнює теоретико-методологічні засади пошуку шляхів вирішення цих проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань людського розвитку присвячено багато наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких відомі дослідники: Г. Беккер, Г. Герасименко, О. Грішнова, Е. Лібанова, Л. Лісогор та ін. Недивлячись на їх значні досягнення питання створення соціально-економічних умов та забезпечення людського розвитку потребують подальших досліджень.

Мета роботи. Дослідження рівня людського розвитку в Одеській області та визначення найбільш важливих напрямів його підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людський розвиток визначається як процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості, здоровим довкіллям. Матеріальне благополуччя розглядається лише як одна з базових можливостей вибору, але воно не є всепоглинаючою метою. Розвиток людського потенціалу при цьому розглядається як власне мета та критерій суспільного прогресу й економічного зростання, а основоположними можливостями людського розвитку визначено довге і здорове життя, здобуття знань (освіти) та доступ до засобів, що забезпечують гідний життєвий рівень.

Україна приєдналася до програми людського розвитку у 1993 році (зроблена була перша оцінка Індексу людського розвитку за 1990 рік) й посіла 45 місце. Вона була віднесена до держав які стрімко розвиваються і з високим рівнем людського розвитку, але у 2007 році цей показник значно знизився і Україна посіла 85 позицію.

Індекс людського розвитку виступає інтегрованою оцінкою цивілізованості країни та агрегує індекс очікуваної тривалості життя, освітній індекс та індекс ВВП на душу населення за паритетами національних валют. Створена ООН багаторівнева система показників людського розвитку охоплює майже всі істотні аспекти життя людини і, в принципі, надає можливість моніторингу змін у людському розвитку. У багатьох країнах світу для більш детальної оцінки людського розвитку є своя методика, що враховує регіональні особливості країни. В Україні, починаючи з 2010 року, розраховується індекс регіонального людського розвитку. Методика його розрахунку була розроблена Інститутом демографії та включає в себе 33 показника, які об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку:

- Відтворення населення;
- Соціальне становище;
- Комфортне життя;
- Добробут;
- Гідна праця;
- Освіта.

Аналізуючи розвиток людського потенціалу в рамках однієї країни можна точніше врахувати все розмаїття його проявів, чого неможливо зробити на світовому рівні, коли необхідно враховувати певний набір показників, притаманний усім країнам. В Україні для розрахунку ІРЛР були взяті як показники-стимулятори людського розвитку, так і показники-дестимулятори [1].

Розрахунок ІРЛР проводиться в два етапи:

1) розрахунок узагальнюючих індексів, що характеризують окремі аспекти людського розвитку;

2) побудова інтегрального ІРЛР.

Це дозволяє порівнювати між собою регіони не тільки в цілому, але й за окремими показниками розвитку.

Індекс по окремим блокам розраховується за формулою:

$$I_{ir} = \sum_{j=1}^{k_i} \bar{w}_{ij} z_{ijr}^c, \quad (1)$$

де $\bar{w}_{ij}$ - ваги j -го показника у i -му блоці показників, визначені методом попарних порівнянь з використанням експертних оцінок;

z_{ijr}^c - калібровані нормовані значення j -го показника у i -му блоці показників по регіону r .

Відкалібровані значення нормованих показників розраховуються за формулою:

$$z_{ijr}^c = z_{ijr} \times c_{ij}, \quad (2)$$

де z_{ijr} - нормоване значення j -го показника у i -му блоці показників по r -му регіону;

c_{ij} - калібрувальний коефіцієнт для j -го показника у i -му блоці показників.

Калібрувальний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$c_{ij} = \frac{\bar{b}_i}{\bar{b}_{ij}}, \quad (3)$$

де $\bar{b}_{ij}$ – середнє значення питомої ваги j -го нормованого показника у i -му блоці показників;

$\bar{b}_i$ – середнє значення питомої ваги нормованих показників у i -му блоці показників.

Середнє значення питомої ваги j -го нормованого показника у i -му блоці показників розраховується за формулою:

$$\bar{b}_{ij} = \frac{\sum_{r=1}^{25} b_{ijr}}{25}, \quad (4)$$

де b_{ijr} – питома вага j -го нормованого показника у загальному індексі i -го блоку показників для регіону r .

А середнє значення питомої ваги нормованих показників у i -му блоці показників за формулою:

$$\bar{b}_i = \frac{\sum_{j=1}^{k_i} \bar{b}_{ij}}{k_i}, \quad (5)$$

де k_i – кількість показників у i -му блоці.

Нормовані значення розраховуються за наступними формулами

для показників-стимуляторів:
$$z_{ijr} = \frac{x_{ijr}}{x_{st\ ij}}, \quad (6)$$

для показників-дестимуляторів:
$$z_{ijr} = \frac{x_{st\ ij}}{x_{ijr}}, \quad (7)$$

де x_{ijr} – фактичне значення j -го показника у i -му блоці показників по r -му регіону;

$x_{st\ ij}$ – стандартне значення j -го показника у i -му блоці показників;

Стандартні значення показників визначаються експертним шляхом.

Інтегральний індекс регіонального людського розвитку розраховується як сума індексів по всіх шести блоках показників:

$$I_r = \sum_{i=1}^6 I_{ir} \quad (8)$$

Дана методика розрахунку дозволяє виявити резерви підвищення рівня людського розвитку як в окремих регіонах, так і в країні в цілому, виявити лідерів та аутсайдерів серед областей України, більш розширено проаналізувати окремі аспекти людського розвитку, тобто все це, що не дозволяє зробити розрахунок та аналіз ІЛР.

Представимо індекси складових ІЛРЛ на прикладі Одеської області, яка відноситься до регіонів з напруженим станом.

Середнім є індекс екологічної ситуації за рахунок того, що основні забруднювачі навколишнього середовища – промислові підприємства працюють не на повну потужність.

Демографічний розвиток Одеської області зайняв у 2011 році 17 місце серед регіонів, за розвитком ринку праці – 9 місце, за матеріальним

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

добробутом – 10 місце, за умовами життя населення – 8 місце, за рівнем освіти – 5 місце, за станом та охороною здоров'я – 27 місце, за соціальним середовищем – 22 місце, за екологічною ситуацією – 19 місце, а за фінансуванням людського розвитку Одеська область зайняла 23 місце.

Таблиця 1

Індекс регіонального розвитку та його складові частини в Одеській області

№ п/п	Складові ІЛР	2009	2010	2011
1	Демографічний розвиток	0,304	0,293	0,362
	рейтинг	16	15	17
2	Розвиток ринку праці	0,698	0,729	0,674
	рейтинг	12	4	9
3	Матеріальний добробут	0,452	0,399	0,466
	рейтинг	14	11	10
4	Умови проживання населення	0,375	0,365	0,354
	рейтинг	7	7	8
5	Рівень освіти	0,504	0,533	0,531
	рейтинг	7	6	5
6	Стан та охорона здоров'я	0,448	0,330	0,347
	рейтинг	26	27	27
7	Соціальне середовище	0,464	0,461	0,445
	рейтинг	21	20	22
8	Екологічна ситуація	0,677	0,652	0,657
	рейтинг	20	21	19
9	Фінансування людського розвитку	0,422	0,347	0,363
	рейтинг	18	25	23
	ІРЛР	0,480	0,455	0,466
	рейтинг	21	21	20

Висновки. Таким чином, визначено, що людський розвиток це мінівний безперервний процес розширення можливостей вибору, серед яких визначальними вважаються довге і здорове життя, здобуття освіти, доступ до засобів, що забезпечують гідний життєвий рівень.

Протягом останніх років, Одеська область досягла певного прогресу у сфері людського розвитку, зокрема у 2011 р. (посіла 20 місце в рейтингу), хоча в 2009 році область займала 21 місце. Отже Регіональна політика повинна бути націлена не тільки на зменшення регіональної, соціальної та економічної диференціації, а й на створення підвалин і стимулів для прискореного регіонального розвитку, з одночасним вирішенням питань, які впливають на людський розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ольвінська Ю. О. Оцінка стану та динаміки людського розвитку / Ю. О. Ольвінська // Статистичні методи в управлінні розвитком регіону : монографія / за заг. ред. А. З. Підгорного. – Одеса: ФОП Гуляєва В. М., 2016. – С. 34-53.
2. Стеценко, С. П. Рівень людського розвитку в Миколаївській області / «Ефективна економіка»: наукове видання Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, 2013. - №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2442>
3. Бурлакова Ю.М. Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент управління людським розвитком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=67205>
4. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
5. Підгорний А. З. Соціально-демографічна статистика: підручник / А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська, К. В. Вітковська / за ред. А. З. Підгорного. – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2017. – 450 с.
6. Ольвінська Ю. О. Диференціація регіонів України за рівнем людського розвитку / Ю. О. Ольвінська // Economics, management, law: problems and prospects: Collection of scientific articles. - United Kingdom: Agenda Publishing House, 2015.- Vol. 1. – P. 350-353.
7. Ольвінська Ю. О. Проблеми соціально-економічного розвитку країн Євросоюзу / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (Одеса 22-23.04.2015). – Одеса: ОНЕУ, 2015. – С. 18-21.
8. Olvinskaya J. O. Dynamics of indicators of human development in Ukraine / J. O. Olvinskaya // Economics, management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. - Les Editions L'Originale, Paris, France. 2016. - P. 265-269.
9. Витковская Е. В. Статистические методы – инструмент изучения социально-экономических процессов / Е. В. Витковская, А. З. Подгорный, Ю.О. Ольвинская [и другие] // Историк-экономист С.Я.Боровой и проблемы современной истории экономики: к 110-летию со дня рождения С.Я.Борового: монографія. - 2013. – С. 211-256.
10. Корольова, Т. С. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / [А. З. Підгорний, К. В. Вітковська, О. Г. Милашко, Т. В. Погорелова, Т. С. Корольова та ін.]. – Одеса : АТЛАНТ, 2012. – 303 с.